

ВНЕСОК УКРАЇНЦІВ У СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАФТОВОЇ І ГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПІВНОЧІ РОСІЇ

Зиновій Осінчук
канд. техн. наук,
м. Київ

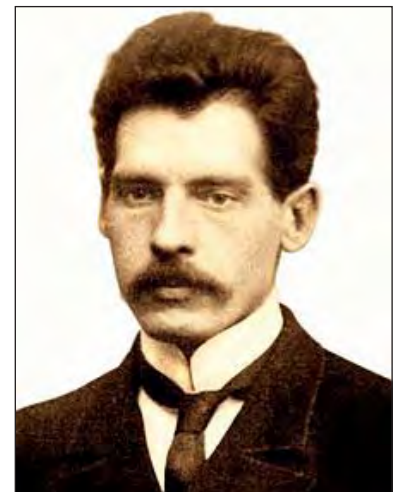
Росія має розвинену нафтову і газову промисловість. Одним із лідерів по видобутку нафти вона стала вже на початку ХХ ст., але видобування цієї сировини здійснювалося переважно за межами її етнічних земель. Так, у 1913 р. із видобутих 9,2 млн т нафти 83,3 % припадало на Бакинський регіон (Азербайджан), 14,1 % – на Північний Кавказ (райони Грозного і Майкопа), по 1,3 % – на Челекен (Туркменістан) і Ембу (Казахстан) відповідно.

Розпад Російської імперії та громадянська війна актуалізували питання пошуків нафти у внутрішніх районах Росії. Перспективними на той час вважалися північні території європейської частини Росії, де вже були відомі прояви нафти і (за прогнозами геологів, зокрема геніального українського ученого **Володимира Вернадського**) могли бути знайдені значні промислові запаси вуглеводнів. Але цей регіон був малонаселеним, характеризувався складними кліматичними умовами і повною відсутністю інфраструктури. Його освоєння вимагало величезних фінансових та людських ресурсів. У 30– 50-і роки минулого століття вихід було знайдено в масовому використанні як безкоштовної робочої сили політичних та інших в'язнів, які томилися в багаточисельних советських таборих. Тому не випадково нафту з родовищ, освоєних за рахунок примусової праці ув'язнених концентраційних таборів, стали називати «*табірною нафтою*» [1].

За різними даними, близько 30 % «населення» таборів – це були етнічні українці або вихідці з України. У північній частині Комі у 1950-х роках за рахунок репресованих родин визвольних змагань вони становили 41,3 % [2]. Не менше третини українців можна знайти і серед керівників галузі середньої та вищої ланки, що працювали в цей час у регіоні [3]. Тому можна вважати, що саме українці зробили значний, а в деяких районах – вирішальний внесок у освоєння нафтогазового потенціалу європейської півночі Росії.

Першовідкривачем «*табірної*» нафти в регіоні вважають видатного українського геолога **Миколу Тихоновича**, який очолював геологічну службу створеного у 1931 р. в системі НКВД Ухтинсько-Печорського виправного трудового табору «Ухтпечлаг» [1].

Тихонович Микола Миколайович (20.01.1872-17.06.1952) народився у Харкові. У 1896 р. закінчив Харківський університет, отримавши спеціальність геолога. Пізніше стажувався в Московському та Женевському університетах. У 1901-1902 роках брав участь у дослідженнях Московської контори німецько-голландської фірми «Белла фон Вангель і К^о». Від 1904 р. працював у Геологічному комітеті Росії на посадах помічника директора, завідувача відділу. У 1928 р. його обвинуватили в контрреволюційній діяльності і присудили до смертної кари. Після заміни розстрілу висилкою Миколу Тихоновича включили до складу геологорозвідувальної експедиції на р. Ухту. До 1939 року він працював у системі Ухтпечлагу геологом, старшим геологом, відав питаннями нафтогазової геології. За його безпосередньої участі вперше підтверджено промислове значення Чиб'юського нафтового родовища та відкрито Седельське газове родовище. Після звільнення з табору Микола Тихонович захистив дисертацію і останні роки життя читав лекції у Московському нафтовому інституті. Він – автор низки наукових праць, зокрема монографії «*Девонские отложения Русской платформы и Приуралья*».

Значний внесок в успішне проведення геологорозвідувальних робіт в регіоні зробили також такі висококваліфіковані українські геологи та інженери, як **Володимир Безрук, Іван Біловол, Михайло Волков, Василь Лихолой, Олег Солнцев, Ярослав Степанчак, Григорій**

Фіреп та багато інших. Для освоєння відкритих нафтових і газових родовищ, серед яких варто назвати унікальне Вуктильське ГКР, були створені об'єднання «Коминнефть» (у 1964 р.) і «Комигазпром» (у 1968 р.), які підпорядковувалися відповідним міністерствам.

Безрук Володимир Антонович народився 18.02.1952 р. у с. Сазонівка Оржицького району Полтавської обл. Після закінчення у 1973 р. Полтавського геологорозвідувального технікуму працював у м. Усинськ Комі АРСР бурильником, пізніше буровим майстром нафторозвідувальної експедиції Ухтинського територіального геологічного управління. У 1985 р. його призначили начальником Усинської нафторозвідувальної експедиції. За його участі відкрито понад 30 нафтових родовищ, серед яких Сандивейське, Баганське, Хар'ягинське, Командиршорське та ін. У 1990 р. заочно закінчив Ухтинський індустріальний інститут, а у 2003 році захистив дисертацію і став кандидатом геолого-мінералогічних наук. Нагороджений орденами Жовтневої революції, Трудового Червоного Прапора, медалями. Він – Відмінник розвідки надр, має інші галузеві нагороди.

Волков Михайло Несторович (1927–1999) родом із Маріуполя Донецької обл. Після закінчення МІНХіГП працював на Сахаліні, потім в Оренбурзькому регіоні, а в 1980–1988 рр. – генеральним директором створеного в Ухті об'єднання «Печорагеофизика». За його участі відкрито десятки родовищ вуглеводневої сировини. Нагороджений орденом «Знак пошани», він – Заслужений геолог РФ.

Біловол Іван Гнатович (1923–2004) народився в Придніпров'ї, закінчив у 1951 році Дніпропетровський гірничий інститут. Працював інженером-геофізиком, начальником геофізичної партії, яка вела геолого-пошукові роботи в районі Республіки Комі, головним геофізиком, начальником відділу геолого-пошукової експедиції. Від 1960 р. – головний геофізик-заступник начальника Ухтинського територіального геологічного управління, а від 1980 р. – головний геофізик об'єднання «Печорагеофизика». У 1982–1985 рр. очолював геофізичну службу геологорозвідувальної організації, яка вела пошук нафтових і газових родовищ на Кубі. Після повернення продовжував працювати в об'єднанні «Печорагеофизика». Під його керівництвом і за активною участю проводилося обґрунтування геофізичних робіт, які підтвердили необхідність розгортання глибокого буріння на Вуктильській структурі. Він – першовідкривач Коровінського ГКР, учасник відкриття низки інших нафтових і газових родовищ, має опубліковані наукові статті. Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, «Знак пошани» та медалями. Він – Заслужений геолог РРФСР, Відмінник розвідки надр.

Лихолой Василь Костянтинович (1915–1982) родом із с. Ташлик Смілянського району Черкаської обл. У 1938 році закінчив Московський нафтовий інститут. Працював старшим інженером, головним інженером Кутайського нафтопромислового району, начальником відділу тресту «Апшероннафта». Під час війни попав у полон, після втечі продовжив службу в армії. У 1943 р. був репресований і висланий в Комі АРСР, де працював інженером, начальником ділянки буріння Ухтинського комбінату. Від 1953 р. обіймав посаду головного інженера контори буріння Верхньо-Іжемського розвідрайону, а від 1956 р. був головним інженером – заступником-начальником Войвожського нафтопромислового управління. Після реабілітації від 1958 до 1982 р. був на керівних посадах в Ухтинському комбінаті, виробничому об'єднанні «Коминнефть»: головний інженер – заступник керуючого трестом «Печорнефтегазразведка», головний інженер/заступник начальника Ухтинського комбінату, генеральний директор об'єднання «Коминнефть», заступник директора інституту «ПечорНИПИнефть». Він брав безпосередню участь у відкритті та розвідці Войвожського, Нібельського, Верхньоомринського, Західно-Тібукського та ін. нафтових і газових родовищ, їх облаштуванні та освоєнні. Під його керівництвом запроваджували турбінне буріння, кущове похило-спрямоване буріння, проводили розбурювання Вуктильського ГКР та ін. родовищ. Він – кандидат економічних наук, автор низки опублікованих наукових праць. Нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, бойовими нагородами, Почесний нафтовик.

Солнцев Олег Олександрович (1909–2003) народився в Києві. У 1933 році закінчив Ленінградський гірничий інститут. Працював начальником Сисольської геологорозвідувальної партії, вів геологічну розвідку в районі Кузнецького вугільного басейну, працював у Донбасі. Від 1941 р. займався геологічним вивченням і пошуком родовищ уранових руд на території Тімано–Печори та Полярного Уралу. Від 1950 р. працював заступником головного геолога Ухтинського комбінату, головним геологом Центральної науково-дослідної лабораторії комбінату, а від 1956 р. – головним геологом Печорської контори глибокого розвідувального буріння. У 1964–1977 рр. займався науковими дослідженнями в Ухтинській філії інституту «ВНИИГАЗ», де очолював створену ним лабораторію газових родовищ. Опублікував понад 50 наукових статей. Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, Вітчизняної війни, багатьма медалями.

Фіре́р Григорі́й Марко́вич народився у 1932 р. в м. Сімферополі. Після закінчення Дніпропетровського гірничого інституту у 1955 р. почав трудову діяльність в тресті «Печорауглегеология» у Воркуті. У 1958–1964 роках був головним геологом Ненецької експедиції пошуково-структурного буріння в Нар'ян-Марі, пізніше – на тій же посаді Печорської геолопошукової експедиції Ухтинського територіального геологічного управління. Він провадив велику роботу з вивчення перспективних на нафту і газ площ від південних кордонів Комі АРСР до узбережжя Північного льодовитого океану. За його участі відкриті Васильківське, Ванайвиське, Лаявожське, Суборське та інші родовища. Від 1993 р. – на пенсії. Автор низки наукових статей, Відмінник розвідки надр, нагороджений медаллю «За заслуги в розвідці надр».

Видатна роль в освоєнні нафтових і газових родовищ європейської півночі Росії в другій половині ХХ ст. належить таким високопрофесійним фахівцям і менеджерам, як **Богдан Будзуляк**, **Анатолій Гуменюк**, **Василь Подюк**, які приїхали молодими спеціалістами, а також **Володимир**

Полулях, що прибув у регіон, уже маючи досвід роботи на керівних посадах. Завдяки своєму таланту вони протягом тривалого часу очолювали основні підприємства галузі, такі, як «Коминнефть» і «Комигазпром» [4, 5].

Будзуляк Богдан Володимирович народився 10.10.1946 р. у м. Івано-Франківськ. У 1970 році закінчив ІФІНГ та почав працювати майстром, а потім начальником аварійно-ремонтної служби районного управління трубопроводів об'єднання «Комигазпром». Від 1973 року був головним інженером, начальником Сосногорського районного управління магістральних газопроводів, начальником відділу об'єднання «Ухтатрансгаз». У 1979 р. став заступником директора, а з 1981 р. – директором, генеральним директором ВО «Ухтатрансгаз».

Протягом 1986–1991 рр. Богдан Будзуляк очолював об'єднання «Севергазпром» (м. Ухта). У 1991–1993 рр. працював начальником відділу, у 1997–2008 рр. – начальником департаменту ВАТ «Газпром». Від 1989 р. і до виходу на пенсію у 2008 р. був членом правління ВАТ «Газпром». Зробив величезний внесок у формування Єдиної системи газопостачання, реалізацію низки стратегічно важливих об'єктів. Він – доктор технічних наук, почесний професор ІФНТУНГ, в його активі – понад 90 опублікованих праць, 9 патентів і винаходів. Серед нагород – ордени «Знак пошани», Дружби народів, медаль ВДНГ, він – лауреат премій Уряду РФ, Почесний працівник газової промисловості, Заслужений працівник АТ «Укргазпром».

Подюк Василь Григорович народився 09.09.1946 р. у с. Кобаки Косівського району Івано-Франківської обл. Після закінчення ІФІНГ від 1969 року. працював на різних посадах у Вуктильському ГПУ об'єднання «Комигазпром», у 1975 р. став головним інженером управління. Від 1979 р. він – начальник диспетчерської служби об'єднання «Комигазпром», після реорганізації – головний інженер, заступник генерального директора, а від 1991 р. – генеральний директор об'єднання «Севергазпром». Брав безпосередню участь у освоєнні Вуктильського ГКР, вирішенні питань транспортування нестабільного газоконденсату на далекі відстані. У 1997–2010 рр. – начальник департаменту з видобування газу, газоконденсату і нафти, член правління ВАТ «Газпром». Він – кандидат технічних наук, автор низки наукових статей. Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, він – Заслужений працівник Мінпаливенерго РФ, має інші відзнаки.

Гуменюк Анатолій Степанович народився 23.08.1933 р. у с. Медисівка Теофіпольського району Хмельницької обл. У 1957 р. закінчив нафтопромисловий факультет ЛПІ (Львівська політехніка) і почав трудову діяльність на Войвожському ремонтно-механічному заводі тресту «Войвожнефтегазразведка» інженером, згодом головним інженером. Від 1961 р. працював головним інженером, директором високосмонтажного управління Ухтинського геологічного управління, потім – заступником керуючого трестом «Вуктылнефтегазразведка». Від 1970 р. був начальником Вуктыльського ГПУ, а від 1976 р. очолював об'єднання «Коминнефть». У 1985–1991 рр. був начальником Головного управління з виробництва нафтового і бурового обладнання Міністерства хімічного і нафтового машинобудування, наступних два роки – керівником корпорації НИПЕК. За його участі вели розвідування, освоєння і розробку 32 нафтових і газоконденсатних родовищ, створювали промислові вузли, будували міста Вуктил, Усинськ та ін. об'єкти. Він – автор 21 винаходу та 83 наукових публікацій. Нагороджений орденами Леніна, Трудового Червоного Прапора, Дружби народів, Знаком пошани та медалями.

Полулях Володимир Антонович (04.08.1935 – 07.12.2014) народився у с. Юр'ївка Добровеличківського району на Кіровоградщині. Після закінчення Дрогобицького нафтового технікуму навчався на нафтопромисловому факультеті ЛПІ. У 1959 р. почав працювати на Шебелинському ГКР оператором, потім був інженером, майстром з видобування газу і газоконденсату, заступником начальника цеху виробничих і науково-дослідних робіт Шебелинського ГПУ. Від 1965 р. він – старший інженер, начальник виробничого відділу, а через рік – головний інженер об'єднання «Укрсхідгаз». Після ліквідації останнього від 1969 р. працював головним інженером об'єднання «Комигазпром». Від 1975 р. і до виходу на пенсію був головним інженером інституту «УкрНДІгаз» у Харкові. Нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора, медалями.

Багато зробили для освоєння нафтових і газових родовищ, створення трубопровідних систем та їх ефективної експлуатації такі уродженці України, як **Микола Брунич, Роман Мельник, Володимир Мірошніченко, Євстахій Обшанський, Олег Чепурний, Василь Чубирко, Віталій Усик.**

Обшанський Євстахій Михайлович народився 01.01.1949 р. у с. Іванівка Підволочиського району на Тернопільщині. Після закінчення Дрогобицького нафтового технікуму працював у Вуктыльському ГПУ, заступником начальника Вуктыльського УМГ, начальником Сосногорського ЛПУМГ, заступником генерального директора об'єднання «Севергазпром». У 1998–2005 рр. був заступником начальника Сосногорського ЛПУМГ. Нагороджений орденом «Знак пошани», медалями. Він – відмінник Міністерства газової промисловості.

Усик Віталій Якимович (1931–1997) народився на Київщині, у 1953 р. закінчив ЛПІ за спеціальністю «Експлуатація нафтових родовищ». Почав трудову діяльність в об'єднанні «Сахалиннефть» майстром, інженером, головним інженером нафтопромислового управління. Від 1970 р. працював у Республіці Комі, у 1977 р. його призначили начальником НГВУ «Усинскнефть». Від 1981 р. працював головним інженером об'єднання «Коминнефть», начальником НГВУ «Тэбукнефть», заступником генерального директора об'єднання «Коминнефть». Займався запровадженням нових технологій, зокрема застосуванням теплових методів

дії на нафтові поклади. На початку 1990-х років переїхав до Москви. Він нагороджений двома орденами і медаллю, удостоєний звання «Заслужений нафтовик».

Для організації видобування вуглеводнів необхідно було створити відповідну інфраструктуру і, в першу чергу, побудувати та налагодити надійну експлуатацію об'єктів транспортування нафти і газу. В реалізації цих програм провідна роль належить таким українським фахівцям, як **Станіслав Адаменко, Борис Василенко, Іван Губанок, Сергій Нестеренко, Володимир Свириденко** та ін. **Іван Губанок** і **Володимир Свириденко** зробили значний внесок і в розвиток газотранспортних мереж Польщі [6] та Білорусі [7] відповідно.

Адаменко Станіслав Володимирович народився 27.11.1959 р. у м. Люботин на Харківщині. У 1983 р. закінчив Харківський політехнічний інститут за спеціальністю «Турбобудування», у 2004 р. отримав другу освіту за спеціальністю «менеджмент організації». Працював машиністом, диспетчером, інженером, начальником цеху, заступником начальника Синдорського ЛВУМГ ТОВ «Севергазпром». Від 1996 р. – головний інженер, заступник начальника, від 1999 р. – начальник Нюксенського ЛВУМГ, від 2014 р. – головний інженер – заступник директора ТОВ «Газпромтранс Ухта». Він – канд. техн. наук, автор низки опублікованих статей. Почесний працівник газової промисловості.

Василенко Борис Іванович (29.03.1940 – 20.11.1993) народився в с. Новоселівка Великобагачанського району на Полтавщині, Після закінчення у 1962 р. Харківського політехнічного інституту працював інженером Лозівського РУ Харківського УМГ, начальником служби контрольно-вимірювальних приладів і автоматики підприємства, від 1964 року – начальником компресорної станції, головним інженером УМГ на газопроводі Бухара–Урал. Від 1968 року він – головний енергетик, головний інженер управління «Севергазпром», а в 1974–1981 рр. – директор об'єднання «Ухтатрансгаз». Після навчання в Академії народного господарства у 1982 р. його призначають начальником управління «Главцентртрансгаз», а в 1988 р. – заступником начальника головного управління з транспортування газу Мінгазпрому. Від 1989 р. він – генеральний директор, пізніше – президент АТ «Росстройгазифікація». Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, «Знак пошани» та медалями.

Нестеренко Сергій Михайлович народився 04.07.1962 р. у містечку Ємільчине на Житомирищині. У 1986 р. закінчив Київський інститут водного транспорту і почав працювати на приполярному Возейському нафтовому родовищі. Другу вищу освіту отримав у 1993 р. в Ухтинському державному технічному університеті за спеціальністю «економіка і управління в галузях паливно-енергетичного комплексу». У 1986–1993 рр. працював на різних посадах в нафтопромислових управліннях об'єднання «Коминнефть»: начальником промислу, цеху, центральної інженерно-технологічної служби. Від 1998 р. він – начальник інженерно-технологічної служби СП «Северная нефть», через рік – заступник генерального директора, а від 2003 р. – генеральний директор підприємства, підпорядкованого компанії «Роснефть». Він – заслужений працівник народного господарства Республіки Комі, відзначений галузевими нагородами.

Плідна праця українських фахівців сприяла інтенсивному розвитку нафтової і газової промисловості регіону. Якщо в першій половині 1960-х років річний видобуток газу не перевищував 1 млрд м³, то в 1970–1980-х він складав близько 20 млрд м³. Багатократно збільшився і видобуток нафти.

Слід зазначити, що регіон має серйозний потенціал для подальшого нарощування видобутку вуглеводнів за

рахунок освоєння морських родовищ. Про це свідчить, зокрема, відкриття у 1988 р. в Баренцовому морі силами тресту «Арктикморнефтегазразведка» унікального Штокманівського ГКР із запасами газу 3,9 трлн м³ та низки інших родовищ.

Це стало результатом творчої роботи перших керівників тресту – **Вальдемара Янкевича** (1979–1983 рр.) з Січеславщини та **Остана Шеремети** з Львівщини (1984–1986 рр.).

Шеремета Остан Остапович (03.01.1930-03.06.2001) народився у с. Підусільна Перемишлянського району на Львівщині. Після закінчення у 1953 р. Львівської політехніки працював на Сахаліні геологом, головним геологом тресту «Дальморнефтегазразведка», головним геологом – заступником начальника об'єднання «Сахалиннефть». Від 1969 р. був головним геологом тресту «Комибурнефть», а протягом 1973–1978 рр. – головним геологом об'єднання «Коминнефть». У 1978 р. Остан Шеремета став заступником начальника Головного управління з розвідки та розробки морських родовищ нафти і газу Мінгазпрому. Упродовж 1983–1986 рр. очолював трест «Арктик морнефтегазразведка», від 1987 до 1991 рр. був начальником згаданого Головного управління Мінгазпрому. Він зробив вагомий внесок не тільки у створення морської галузі видобування нафти і газу в колишньому СРСР, але й у відкриття та ефективну експлуатацію нафтових родовищ В'єтнаму, Болгарії, Куби. Після реорганізації працював експертом у норвезькій компанії «Norsk Hydro», консультантом Мінпалівенерго Росії. Він – двічі лауреат Державної премії СРСР, Почесний працівник газової промисловості, Почесний нафтовик, нагороджений орденами та медалями. ■

Література

1. Славкіна М.В. Российская добыча. М.: ООО «Родина МЕНДИА», 2014, 360 с.
2. Українці в Республіці Комі. Ел. ресурс: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
3. Гуменюк А.С. Энциклопедия топливно-энергетического комплекса Европейского Севера. М.: Независимое издательство «Пик», 2010 г. 1248 с.

4. Золотой фонд. Книга о людях. Сост. И.Д. Пашковская, ред. Н.В. Мельникова. Сыктывкар. ООО «Коми республиканская типография», 2017, 240 с.

5. Нафтогазова галузь України: поступ і особистості. За ред. З.П. Осінчука. К.: Видавничий центр «Логос Україна», 2013, 28 с.

6. Осінчук З.П. Українсько-польське співробітництво в нафтогазовій галузі. *Світогляд*, 2018, №3, с. 40–45

7. Осінчук З.П. Українці на керівних посадах у газовій промисловості Білорусі. *Нафтогазова галузь України*. 2019.